

İZMİR MENEMEN İLÇESİNDE KATILIMCI KIRSAL DEĞERLENDİRME YAKLAŞIMININ KURUMSALLAŞTIRILMASI VE ÖLÇEĞİNİN BÜYÜLTÜLMESİ

Prof. Dr. Tayfun Özkaya¹ Dr. Buket Karaturhan¹ Dr. Murat Boyacı¹

ÖZET

Bu makalede Katılımcı Kırsal Değerlendirme (KKD) yaklaşımının İzmir İli Menemen İlçesinde Menemen Tarım İlçe Müdürlüğü, Menemen Ziraat Odası, Sol Sahil Sulama Birliği gibi ilgili kurumlarla çalışarak kurumsallaştırılması, ölçeğinin büyütülmesi amacıyla yürütülen bir projenin sonuçları özetlenmektedir. Kurumlarla işbirliği içinde altı köyde, beş erkek ve dört kadın grubunda haftada bir oturumlar yapılmıştır. Kurumsal sorunlar nedeniyle kurumsallaşma gerçekleşmemiş, ancak ölçek büyütmede etkili olunabilmiştir.

Üreticiler yeni üretim teknikleri, yeni girdiler ve çeşitler gibi birçok yeniliği kabul etmişlerdir. Gediz Nehri kirliliği ile savaşmak üzere bütün ilçe çapında bir eylem başlatılabilmektedir. Bir köydeki kadın grubunun eylemleri bütün köy hayvancılığını harekete geçirecek bir durum kazanabilmiştir. KKD'nin bütüncül (holistik) yaklaşımı gereği kadın gruplarında bitkisel ve hayvansal üretim sorunları yanında; sağlık sorunları, doğum kontrol sorunları, insan hakları sorunları oturumların en önemli konuları olabilmiş ve çoğunda gelişmeler sağlanabilmiştir. Harmandalı Köyünde; köy ve İzmir Büyükşehir için çok önemli bir konu olan çöp deponi alanının yarattığı sorunlara karşı eylem haline geçilebilmiştir. Bu konular tarım konularının çözümünde de yardımcı olmuştur.

---

¹ Ege Üniversitesi Tarımsal Uygulama ve Araştırma Merkezi Bornova İzmir

ozkaya@ziraat.ege.edu.tr

buket@ziraat.ege.edu.tr

mboyacı@ziraat.ege.edu.tr

**THE SCALING-UP AND INSTITUTIONALIZATION OF PARTICIPATORY
RURAL APPRAISAL (PRA) APPROACH IN MENEMEN COUNTY OF IZMIR
PROVINCE -TURKEY**

ABSTRACT

At the end of the 1998 a project was prepared to scaling-up and institutionalisation of PRA approach in a county (Menemen) of Izmir province.

The institutionalisation would take place in all institutions related with agriculture. County Extension Service, The Chamber of Farmers and two Irrigation Associations are the project partners.

The project covered six villages and nine (4 woman and 5 man) farmer groups. The study has been conducted as weekly sessions. The County Extension Service, Chamber of Farmers and Irrigation Associations as institutions could not internalise the philosophy, methods and technics of PRA. So a real institutionalisation in the project could not realised.

Scaling-up the approach were rather successful. Out of the village group sessions done, some of the results of the actions decided by farmer are as follows: The farmers accepted many innovations, such as farming practices, new inputs or varieties, etc. Some collective actions had been performed, such as planting eucalyptus trees, collecting soil samples to analyse, etc. The Gediz River pollution problem again became the most important part of the Menemen County agenda by the attempts of a project village leader, villagers and our team. The women group in a village brought the İzmir waste disposal area problem to village agenda and urged Mayor to more energetically interested with the problem. The women established a council by their representatives for that problem. In Harmandalı village the men group could not succeed because of facilitator problems. But the women group was very effective in milk production. The women group and their actions became a driving force in milk production for the whole village to solve the waste problem. In the women groups; health problems, birth control problems, human relations problems, women rights were the most important topics of the sessions and in many of them they made progress.

1. GİRİŞ

Çin’li filozof Lao Tzu binlerce yıl önceden katılımcı yaklaşımların üstünlüğünü şu dizelerle çok güzel açıklamaktadır: “Halka Gidin / Onlarla Konuşun / Onlarla yaşayın ve onları sevin / Bildikleri ile işe başlayın / Elleriindeki olanaklarla işleri geliştirin / ve en iyi önderlerle / İş yapıldığında / Görev tamamlandığında / Halk diyecektir ki:/ ‘Biz bunu kendimiz yaptık’”. Sosyolog Kurt Lewin ise eylem araştırmalarının (action research) temel düşüncesini şöyle açıklıyor: “Eğer gerçeği tam olarak öğrenmek istiyorsanız, bunu yalnızca gerçeği değiştirmeye çalışarak yapabilirsiniz”

Bu makalede Katılımcı Kırsal Değerlendirme (KKD)¹ yaklaşımının ölçeğinin büyütülmesi ve kurumsallaştırılması amacıyla İzmir İli Menemen İlçesinde yürütülen bir araştırma-uygulamanın sonuçları sunulmuştur.

Dünya’da tarım üreticilerine yeni ve etkili olduğuna inanılan; araştırma enstitülerinde, üniversitelerde daha çok da gelişmiş ülkelerin şirketlerinde geliştirilmiş “teknoloji paketleri” sunulmuş, bunların kabul edilmemesi veya yavaş bir hızla kabul edilmesi durumunda köylüler “tutucu oldukları, yeniliklere direndikleri” şeklinde yargılarla damgalanmışlardır. “yeşil devrim” denilen ve genellikle geliştirilmiş tohumlar, kimyasal gübreler ve kimyasal ilaçların kullanılmasını içeren yaklaşıma büyük ümitler bağlanmış, ancak sonuçlar beklenildiği gibi olmamıştır. Yeniliklerin kabul edildiği, genellikle sulanan alanlarda ise üreticilerin girdi ve ürünlerin pazarlanmasında dışa bağımlılıkları artmış, verimlilikler yükselse bile çoğu zaman gelirler aynı hızla yükselmemiş ve büyük çevresel problemler ortaya çıkmıştır. “Teknoloji transferi” yaklaşımı üreticileri daha fazla edilgen hale sokmuş, özgüvenlerini yok etmiştir. Endüstriyel tarım Dünya’da kriz halindedir. 1987’lerden bu yana Vietnam’da çeltik verimi artmış, ancak gübre, tarım ilaçları ve tohum için yapılan harcamalardaki hızlı artış nedeniyle çiftçi gelirleri düşmüştür. (Chossudovsky, 1999, s.195) ABD’de bile; satılan gıdalara ödenen paranın ancak %21’i çiftçilere gitmekte, gerisi aracılarda ele geçirilmektedir. Bu %21’in de önemli bir kısmı girdilere gitmekte, geriye çiftçiye çok az birşey kalmaktadır. Çevre kirliliği korkunç boyutlardadır. Dünya Sağlık Örgütü’nün (WHO) bir sorveyi Hindistan’da satılan sebzelerin %50’sinin tarımsal ilaçlarla kirletilmiş olduğunu ortaya

1 “Katılımcı Kırsal Değerlendirme” (KKD) (Participatory Rural Appraisal, PRA) yaklaşımı; yerel toplumlara, kendi hayat ve koşullarının bilgisini paylaşma, bilgi üretme, analiz etme, planlama ve eyleme geçme gücünü kazandıran bir yaklaşımdır. KKD ile ilgili temel bilgiler Chambers,1992; Chambers,1993; Institute Of Development Studies (IDS), 1996; IDS, 1997; IDS, 1998; Özkaya, Karaturhan ve Boyacı, 1998 ve Özkaya, 2000’de bulunabilir.

koymuştur. Dünya gen kaynakları hızla yok olmaktadır. Çin'de 1949'da kullanılan 10000 buğday çeşidi, 1980'lerde 1000'e düşmüştür. (Norberg-Hodge ve ark., 2001, s. xv, xvii, 20) Bütün bu sorunlar ve tepeden inme dayatılan endüstriyel tarım yaklaşımına karşı Dünya'da gelişen "ekolojik tarım" veya "düşük dış girdi ve sürdürülebilir tarım" seçenekleri daha katılımcı yaklaşımlar için uygun bir ortam yaratmıştır.

1990'ların başında gelişmekte olan ülkelerde uygulanmaya başlayan "Katılımcı Kırsal Değerlendirme" (KKD) yaklaşımı değişik ülkelerde geniş uygulama alanları bulmuş, Hindistan, Nepal, Avustralya, Bengaldeş, Kenya, Zambiya gibi birçok ülkede yeni yaklaşımla başarılı sonuçlar elde edilmiştir. Bu uygulamalar aynı zamanda araştırma, yayım, kırsal kalkınma, doğal kaynakların korunması, politika analizleri çalışma ağı yaratılması gibi değişik alanlarda olmuştur. Çoğunlukla grup çalışması şeklinde yürütülen KKD uygulamalarında üreticilerin özellikle yoksulların, kadınların koşullarına uygun yenilikler daha hızlı benimsenmiş, bu kesimler özgüven kazanmış ve güçlendirilmişlerdir. Yerel toplumun ve kuruluşlarının çok büyük rol oynadığı bu yaklaşım geleneksel tepeden inme yaklaşımları radikal bir tarzda eleştirerek yayım, kırsal kalkınma, kadın çalışmaları vb. alanlarda önemli bir değişimi başlatmıştır. Bunların çoğunda üst yöneticiler çalışmaları desteklemişlerdir. Büyük bürokrasiler içindeki küçük otonom gruplar yenilikleri başlatmış, daha sonra geri kalanlar için bir model haline gelmişlerdir. Katılımcı yöntemler sadece bilgi toplama için değil, aynı zamanda yeni diyaloglar kurmak, davranışları değiştirmek ve yerel halkı güçlendirmek, yetkilendirmek (empowerment) için kullanılmışlardır. Gelişmekte olan ülkelerde de katılımcı yaklaşımlar başarılı şekilde uygulanmaktadır. Avustralya'da katılımcı yaklaşımlar uygulayan 1000'den fazla yerel grup, ülkedeki çiftçilerin dörtte birini oluşturmaktadır. Bunların tarım politikası ve fonların idaresi üzerine artan bir etkisi görülmektedir. (Pretty and Chambers, 1994)

Ege Üniversitesi Tarımsal Uygulama ve Araştırma Merkezinde (TUAM) katılımcı yaklaşımların tarımsal yayım, kırsal kalkınma, kadının güçlendirilmesi, kooperatifçilik alanlarında yayılması için 1998'den itibaren çalışmalar yapılmıştır. İlk çalışma bir pilot çalışma niteliğinde İzmir-Kemalpaşa ilçesi Halilbeyli köyünde yürütüldü. (Özkaya, Karaturhan, Boyacı, 1998) Altı aylık kısa sürecek bir sürede köyde bir erkek ve kadın grubunda yürütülen çalışmalar çok başarılı sonuçlar verdi.

KKD yaklaşımının başarılı sonuçları pilot uygulamalar olarak ülkemizde de elde edilmiş olmakla birlikte ülkede bu yaklaşımın

kullanımının yaygınlaştırılması ve ilçe, il gibi daha büyük boyutlarda uygulanması hayli güç bir görevdir.

Bürokraside (kamu veya özel) söylem olarak katılımcılığa hayli rağbet ediliyor gibi görünüyorsa da, gerçekten inanarak katılımın uygulanması bir yenilik olarak dirençsiz gerçekleşmemektedir.¹ Direnç hem kurumlardan hem de bireylerden gelmektedir. KKD yaklaşımının kurumsallaşması, yani tarımsal yayımla ilgili olan (tarım il ve ilçe müdürlükleri) veya tarımsal yayım etkinlikleri yürütebilecek olan (ziraat odaları, sulama birlikleri, kooperatifler vb.) kurumların bu yaklaşımı sürdürülebilir şekilde benimsemesi, çalışmalarında bu yönde bir değişikliğin oluşması ile; yaklaşımın ölçeğinin büyütülmesi, yani ilçe, il hatta bölge çaplarında, bir çok kolaylaştırıcı ile birlikte uygulanması, ülkemizde uygulamada ortaya çıkacak sorunların ve bunlarla baş edebilme yollarının saptanması amacıyla bu araştırma-uygulama yürütülmüştür.

Bu çalışma yaklaşımı gereği hem bir araştırma hem de bir uygulamadır. Yaşamda değişiklikler oluşturmaya çalışırken elde edilen bilginin kalitesi çok daha yüksek olacaktır. Hem veri toplanıp katılımcı bir biçimde analiz edilmekte, hem de katılımcı üreticilerin yaşamlarında değişiklik yaratan eylem kararları alınmakta ve üreticilerce yaşama geçirilmektedir. Bu nedenle bu çalışmaya "araştırma-uygulama" denilebilir.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Araştırma-uygulamanın materyalini Ocak 1999-Temmuz 2001 arasında İzmir İli Menemen İlçesinde yapılan; kolaylaştırıcılar² için yürütülen eğitim çalışmaları; altı köy, dokuz (dördü kadın, beşi erkek) üretici grubunda elde edilen veriler ve İlçede proje etkinliği olarak düzenlenen çeşitli üretici ve yönetici toplantılarında elde edilen veriler oluşturmaktadır. Bu araştırma-uygulama, eylem araştırması (action research) yöntemleri kullanılarak yapılmıştır. Katılımcı Kırsal

¹ (1) **Pasif katılım** diyebileceğimiz hedef gruptan anketler vb. yöntemlerle veri toplamak; (2) **danışma** denebilecek hedef gruptan fikirler, düşünceler almak; (3) **işbirliği** diyebileceğimiz hedef grup ve dışardan gelenlerin (örneğin yayımcılar) çalışmaları beraber planlayıp yürütmeleri gibi üç seçenek bir çoklarıncı katılımcılık olarak kabul edilmektedir. Ancak burada sözünü ettiğimiz; (4) **aktif katılım** dediğimiz KKD benzeri, hedef grubun planlamayı yapıp, çalışmaları yürüttüğü, dışardan gelenlerin de bu süreci **kolaylaştırdığı** yaklaşımdır. Bu nedenle çoğu çalışma hak etmedikleri halde yanlış olarak katılımcı etiketi ile tanıtılmaktadır. (Holtland, 1999, s.3)

² Kolaylaştırıcı (facilitator) katılımcı çalışmalarda yerel toplum ve uzmanların informasyonu paylaşarak öğrenmeleri ve gereken eylem kararlarını almalarına yardımcı olan kişidir. Toplantıları hegemonya kurmaktan kaçınarak "yönetir". Kolaylaştırıcılar dışardan gelen profesyoneller olabileceği gibi yerel toplumdaki da seçilebilirler.

Değerlendirme (KKD) yaklaşımı bu çalışmada gerek eylemin (yani tarımsal yayım ve kırsal kalkınma çalışmalarının), gerekse verilerin toplanıp, işlenerek bilimsel bilgiler haline getirilmesi (yani araştırma) için kullanılmıştır.

Var olan finansal olanakların ve KKD yaklaşımını bilen elemanların kısıtlı olması nedenleri ile ölçek büyütme ve kurumsallaşmanın ancak bir ilçe düzeyinde olabileceği düşünülmüştür. İzmir Tarım İl Müdürlüğü ve Tarım İlçe Müdürlükleri ile görüşerek, birlikte çalışmayı kabul eden ilçeler arasından Menemen İlçesinin seçilmesi kararlaştırılmıştır. Menemen Tarım İlçe Müdürlüğü ile görüşülerek var olan yayımcı sayısı, araç sayısı, hatta araçların yaşları vb. dikkate alınarak grup kurulacak köyler saptanılmıştır. Bu köyler zaman içinde değişebilmiştir. Kolaylaştırıcılar Tarım İlçe Müdürlüğünden teknisyen veya ev ekonomistleri, Sulama Birliğinden bir ziraat mühendisi ve işletme eğitilmiş bir personel, Ziraat Odasından bir ziraat mühendisidir. Kolaylaştırıcılara KKD konusunda kısa bir eğitim verilmiştir. KKD yaklaşımında üreticiler de kolaylaştırıcı olabilirse de çalışmada bu sağlanamamıştır. Bir köyde grup çalışması kolaylaştırıcının ilgisizliği, köy içi çelişkiler ve anlaşmazlıkların grup çalışmalarını etkilemesi sonucu yürütülememiş, başka bazı köylerde kolaylaştırıcının başka işleri nedeniyle ilgilenememesi veya tayin olması sonucu bir süre sonra durdurulmuş, buna karşılık bazı köylerde ise yeni grup çalışmaları muhtarın ilgisi veya yeniden devreye sokulan kolaylaştırıcılar sayesinde sonradan başlatılabilmektedir. Erkek gruplarının yapıldığı köyler; Süleymanlı, Belen, Musabey, Harmandalı ve Seyrek; kadın gruplarının yürütüldüğü köyler ise Harmandalı, Kesikköy, Süleymanlı ve Musabey'dir.

Grupların büyüklüğü 6-25 katılımcı arasında değişebilmiştir. Grubun oluşturulmasında köydeki çalışmalara önderlik eden muhtar ve kolaylaştırıcı birlikte çalışmışlardır. Öğrendiğini başkalarına açabilecek, köylü ile iyi iletişimi olanlar, önder ve yenilikçi çiftçilerin, grublarda yer almasına uğraşmıştır. Küçük ve orta çiftçilerin grublara yeterli sayıda girmesine özellikle gayret gösterilmiştir.

Gruplar genellikle haftada bir gün gündüz veya gece toplanmışlardır. Bazı dönemlerde (mevsim, işlerin yoğunluğu, Ramazan olması vb. nedenlerle) gece çalışmak daha uygun olmuşsa da bazı köylerde kolaylaştırıcıların işlerine ilgilerini kaybetmeleri sonucu, zorlayacak bir otorite de kurulamadığından gündüz çalışılmak zorunda kalmıştır. Bu köylerde ya toplantılar bir süre sonra kapatılmış ya da başarılar sınırlı kalmıştır. Bazı köylerde ise gerektiğinde gece çalışabilmiş, kolaylaştırıcılar işlerine kendilerini adanmışlardır. Bu köylerde başarı yüksek olmuştur.

Bina ilerinde yapılan toplantılarda, KKD yaklaşımına uygun olarak gündem üreticilerce belirlenmiş, görsel paylařıma¹, diyaloga, problem üzölmeye dayalı oturumlar yapılmıştır. Toplantılarda elde edilen veriler hem niceliksel (kantitatif) hem niteliksel (kalitatif) olabilmektedir. Örneğin köyde toprak tahlili yaptırınların oranı veya bir yıl içinde mastitis geçiren inek oranı gibi veriler nicelikselidir. Toplantılarda elde edilen verilerin önemli bir çoğunluğu ise nitelikselidir. Örneğin tarımsal üretimi çok olumsuz etkileyen evre sorunları konusundaki duyarlılık, bunlara karşı birlikte mücadele etmeye eğilim duyma veya kadının süt üretiminde aktif rol oynaması konusundaki değerler böyledir. Toplantılarda katılımcılarca sunulan ve olabildiğince görsel paylaşımla, görsel paylaşımın olmadığı durumlarda sözel diyalogla paylaşılan bu kalitatif ve kantitatif veriler toplantı süreci içinde katılımcılarca (kolaylaştırıcı dahil) karşılaştırılmış, düzeltilmiş, toplanmış, tartışılmış ve bilgi düzeyine yükseltilmiştir.

Her grup toplantısının sonunda katılımcılar ele aldıkları konuda ne gibi eylem çalışmaları yapabileceklerini planlamışlardır. Bu eylemler "solarizasyon yöntemi ile toprak dezenfeksiyonunun isteyen katılımcılarca uygulanması" gibi bireysel veya "kadınlar günü kutlamalarını grubca organize etmek" gibi kollektif de olabilmektedir. Eylem araştırması anlayışına uygun olarak kaliteli bilgiye bu eylem aşamalarında ve bu kararların sonuçlarının ilerideki toplantılarda değerlendirilmesi sırasında ulaşılmaktadır. Klasik ve ankete dayalı çalışmalardan farklı olarak, bu çalışmada üç yıl boyunca yoğun bir şekilde kolaylaştırıcılarla, üreticilerle, yöneticilerle temas edilmiş, birlikte çalışılmış, davranışları gözlenmiş ve konuşma yapılmıştır. Bu nedenle varılan sonuçlarda bütün bunların ağırlığı bulunmaktadır.

3. KATILIMCI YAKLAşIMLARIN KURUMSALLAşTIRILMASI

Katılımcı yaklaşımların kurumsallaştırılmasında üç konu önem kazanmaktadır. Başarılı bir kurumsallaşma için yayım kuruluşları vb. **kurumlarda çalışanlarının hem katılımcı yaklaşımlar ve yöntemleri** öğrenmeleri, hem kurum içinde etkileşimli bir öğrenme ortamının oluşması,

¹ Tarım haritası, matriks, venn diyagramı gibi görsel materyalin bütün katılımcılarca birlikte oluşturulması ve her katılanın yapılanları görerek, bunları algılaması, kısaca paylaşması, katkıda bulunması, görsel paylaşım (visuel sharing) olarak nitelenmektedir. Ancak alışmamızda her kolaylaştırıcı uygun görsel materyal hazırlanmasına katkıda bulunamamıştır. Kolaylaştırıcıların bu beceriye istenilen düzeyde ulaşmaları için daha kaliteli ve çoğunluğu köyde gerçekleşen, iş içinde eğitime ihtiyaç duyulduğu düşünülmektedir.

hem de kurum içindeki katılımcı yaklaşımların kurumsal destek bulması (yöneticilerin desteklemesi) gerekmektedir.

3.1. Kolaylaştırıcılarla İlgili Genel Problemler

Kolaylaştırıcıların ikili bir yapısı olduğu izlenmiştir. Kolaylaştırıcıların önemli bir kesimi bir kısım üreticinin bilgi açısından kendisini aştığını düşünmekte, bir kısmını ise kendisinden geri görmekte, bilgi ve yeniliklere açık olmadığını düşünmektedir. Yayımcıların zaman içinde meslek içi eğitimlerin az yapılması veya yapılanların etkili olmaması; kitap, broşür vb. yayınların ellerine geçmemesi, bunlardan daha önemli olarak da belirtildiği gibi başarılı olan veya olmayan arasında hiç bir ayırım yapılmamış olması, daha bilgili olmanın hiç bir yarar getirmemekte olması yayımcıların önemli bir kısmının bilgi ve beceri açısından geri kalmalarına yol açmaktadır. Yayımcıların bir kısmı yeni bir şey öğrenmek için yayın aramak, başkalarına ziyaret yapmak gibi çabalar göstermemektedir. Halbuki geçim mücadelesi içindeki üreticiler genellikle bilgi nerede ise gidip bulmakta, girdi satıcıları da bunları ziyaret ederek bilgi aktarmaktadırlar. Hatta bazı üreticiler yurtdışına tarım fuarlarına giderek ziyaretler yapmakta, üretim uygulamalarını yerinde görmektedirler. Sonuçta yayımcıların bir kısmı üreticilerden kendilerini geri hissetmekte, artık bunlarla temas etmek istememekte, üreticilerden korkmaktadırlar.

3.2. Kurumsallaşmaya İlişkin Sonuçlar

Proje koordinatörleri KKD çalışmalarını destekleyecek bir ortamda çalışmamışlardır. Koşulların çoğu aleyhdedir. Bu akıntıya karşı yüzmeye benzemiştir. Tarım İlçe Müdürlüğü, Ziraat Odası ve Sulama Birlikleri KKD yaklaşımını kurumsallaştıramamışlar, kurum içinde bazı bireyleri hariç, kurum olarak yaklaşımın felsefesini, yöntem ve tekniklerini içselleştirememişlerdir. Onbir kolaylaştırıcıdan sadece dördü yaklaşımı içselleştirebilmiştir. Bu kolaylaştırıcıların proje öncesi bireysel tutum ve davranışları yaklaşıma yakınlık duymalarına neden olmuştur. Bazıları çok başarılı olmuşlarsa da hepsi de görsel paylaşımda ve bunun için uygun görsel araçlar, matrisler vb. hazırlamada güçlük çekmişlerdir. Görsel paylaşım yeterince kaliteli olamamıştır. Ancak KKD için hayati önemde olan diyalogu kurdukları söylenebilir. Birisi Sulama Birliğinden, birisi de Tarım İlçe Müdürlüğünden iki tarla uzmanı ise diğer işlerinin çokluğu nedeniyle işi sürdürememiş, hatta birisi hazırlık yapmadan geldiği bir-iki oturumdan sonra KKD uygulamasını bırakmıştır. Beş kolaylaştırıcı etkili çalışmalar yap(a)mamıştır. Birisi çok çabalamış fakat yeterince başarılı

olamamıştır. Birinin çok ağır olmak üzere, dördünün motivasyon problemleri vardır.

Kurumsallaştırmadaki problemlerin temelinde bu kurumlarda üst yöneticilerin yaklaşımı desteklememeleri ve kurum içinde bir öğrenme ortamının olmaması yatmaktadır. Yayımçıların çoğunun özgüvenleri yetersizdir. Yöneticiler ve yayımçıların üç yıl boyunca bu yargıyı destekleyecek birçok eylem ve söylemleri olmuştur. Yukardan aşağı katılımcı olmayan bir yönetim kültürünün olduğu yayım sisteminden, üreticilerle katılımı öngören bir yaklaşımı benimsemesi ve uygulaması beklenemezdi. Ancak şüphesiz bütün kurumlar değişir. Bu değişimin başlayabilmesi için üst yöneticilerin bu yönde bir değişime destek olması gerekirdi. Bu da gerçekleştirilememiştir. Üreticilerden veri almak, bazı konularda fikrini sormak çoğu yönetici ve yayımçı için katılımcılık sanılabilmektedir. Yayımçılardan belli bir başarı beklenmemesi, çalışmayı engelleyecek hemen hemen hiç bir mekanizmanın olmaması veya işletilmemesi, çalışanların da ödüllendirilmemesi sonuçta çoğu yayımçının üreticilere sorumluluk hissetmemelerine yol açmaktadır. Bunun sonucu teknik yetersizlik ve özgüven yokluğu ve üreticiden kaçmadır. Sonunda yayımçıların çoğu bürosuna kapanmakta, idari görevlerin (prim ödeme vb.) çokluğu da kapanmaya katkıda bulunmaktadır. Bu koşullar altında hiç olmaz ise bazı Tarım il ve İlçe Müdürlüklerinin KKD ve benzeri katılımcı yaklaşımları uygulamaları için bunun felsefesine çok inanmış, gerekli öğrenen kurum ortamını kurabilen, KKD yöntemlerini çalışanlara öğretebilecek eğitim olanaklarını sağlayabilen yöneticilerin olması gereklidir. Ancak bu tür yöneticilerin bulunduğu müdürlüklerde büyük zorluklarla yaklaşımın kurumsallaşması şansı görülebilir. Çünkü yılların alışkanlığı içinde bu tür bir değişime direnecek olanların sayısı hayli fazla olacaktır. KKD yaklaşımının Tarım İl ve Tarım İlçe Müdürlüklerinde hiç bir reform yapmadan tümünde uygulanması durumunda ise inanmış görünen yöneticiler ve çalışanlar elinde yaklaşımın hızla yozlaşacağı ve kötü kullanılacağı büyük bir olasılıktır.

Ziraat Odalarının eleman azlığı; yaklaşımı kullanmalarını kısıtlamaktadır. Projede yakın ilişkiler içinde bulunan bir tarım ekonomistinın çalıştığı Menemen Ziraat Odasının yaklaşımı uygulayabildiği görülmüştür. Ancak odaların değişik nedenlerle üreticilere yabancılaşmış olması nedeniyle ancak kurum düzeyinde katılımcı yönetim anlayışının yerleşmesi ile KKD yaklaşımını kurumsallaştırabileceği söylenebilir. Şu anda ülke düzeyinde bu kurumun da KKD benzeri yaklaşımları kurumsallaştırabilmesi zor görülmektedir.

Sulama Birlikleri için de benzer bir durum vardır. Yapı şu anda belediye benzeri bir durum göstermektedir. Katılımcı yaklaşımlar yeterince uygulanmamaktadır. Diğer yandan ülkemizde kırsal kesimde ve kırsal kalkınma veya yayım konuları ile ilgilenen sivil toplum kuruluşu çok azdır. Menemen'de bu alanda işbirliği yapacak bir sivil toplum kuruluşu bulunamamıştır.

KKD yaklaşımının kırsal kalkınma, yayım alanında çalışan kamu veya sivil toplum kuruluşları tarafından içselleştirilerek kurumsallaşmasının güçlükler içerdiği söylenebilir. Ancak hayat değişimlere açıktır. Geleceğe ipotek koyamayız. Bu kurumlar da ne kadar katı ve üreticiye uzak olsalar da değişecektir. Katılımcı yaklaşımlara inanmış yöneticilerle, yaklaşımın yöntemlerine inanmış kritik kitlede eleman yetiştirilebilir ve bu kurumlarda "öğrenen kurum" ortamı yaratılabilirse; bazı il ve ilçe tarım müdürlükleri, ziraat, orman veya veteriner fakülteleri, ilçe ziraat odaları, kooperatifler, dernek veya vakıflar bir ada şeklinde katılımcı yaklaşımları uygulayabilirler. Ülke düzeyinde yaygın uygulama için ise daha başka bir çok değişikliğin gerektiği söylenebilir.

Ölçek Büyütmeye İlişkin Sonuçlar

Zor koşullara rağmen KKD yaklaşımın ölçek büyütmeye yönü başarılı olmuştur.

- Üreticiler birçok yeniliği kabul etmişlerdir. Bunlar yeni üretim teknikleri, yeni girdiler ve çeşitler olmuştur.
- Bazı yenilikler "çiftçiden çiftçiye yöntemi" ile yayılmıştır.
- Kültür mantarı gibi yeni ürünler kabul edilmiştir.
- Kadınlar tarafından kendi ev bahçelerinde yetiştirmek üzere organik sebze yetiştiriciliği kabul edilmiştir.
- Bazı çiftçiler bütün bir köyün yararlanması amacıyla adaptasyon araştırmaları düzenlemişlerdir.
- Köy için ökaliptus ağacı dikmek, analiz etmek üzere toprak **örneklerinin toplanması gibi kolektif eylemler gerçekleştirilmiştir.**
- Bir köyün önderliği ile Gediz Nehri kirliliği ile savaşmak üzere bütün ilçe çapında bir eylem başlatılabildiği. Bu konu Menemen İlçesinin en önemli gündem konusu olabilmiş ve bu konuda bir konsey kurulabilmiştir. Ancak makale yazım tarihinde eylemsizlik durumu söz konusu bulunmaktadır.
- Bir köydeki kadın grubunun eylemleri erkek grubunun pasifliğine rağmen bütün köy hayvancılığını harekete geçirecek bir durum kazanabilmiştir.

- Kadın gruplarında bitkisel ve hayvansal üretim sorunlarından bazan daha da çok önemsenerek sağlık sorunları, doğum kontrol sorunları, kadına uygulanan şiddet vb. konulardaki insan hakları sorunları oturumların en önemli konuları olabilmiş ve çoğunda gelişmeler sağlanabilmiştir. Bu konularda ilgili uzmanlar çalışmalara katılmışlardır. KKD yaklaşımının tarım dışı diğer alanlarda da başarılı bir şekilde uygulanabileceği bir kez daha kanıtlanmıştır. KKD yaklaşımının bütüncül (holistik) özelliği bu konularla ilgilenmeyi dayatmıştır. Bu konularda güçlenen kadınların tarımsal konularda da başarılı oldukları izlenmiştir.

- Kadın grubu uygulamaları özgüven artışı sağlayarak kadınların güçlendirilmesinde/ yetkilendirilmesinde çok etkili olmuştur.

- Kadın grubu Harmandalı Köyünde hem köy hem de İzmir Büyükşehir ve yakın çevre için çok önemli bir konu olan çöp deponi alanının yarattığı sorunlara karşı eylem haline geçebilmiştir. Bu haliyle köy sınırlarını çok aşan bir konunun gündeme getirilmesi, görünür hale gelmesinde kadın grubunun KKD çalışmaları çok etkili olmuştur.

KAYNAKLAR

- Blackburn, J. and Holland, J. (1998)** Who Changes? Institutionalizing Participation in Development, Intermediate Technology Publications, London.
- Chambers, R., (1992)** Rural Appraisal: Rapid, Relaxed and Participatory, IDS, Discussion Papers: 311, University of Sussex: IDS.
- Chambers, R. (1993)** Challenging the Professions-Frontiers for Rural Development, Intermediate Technology Publications, London.
- Chambers, R. (1997)** Whose Realty Counts- Putting the First Last, Intermediate Technology Publications, London.
- Chossudovsky, M. (1999)** Yoksulluğun Küreselleşmesi, Çivi Yazıları, İstanbul.
- Freire, P., (1968)** Pedagogy of the Oppressed, New York: The Seabury Press. (Türkçesi: Freire, P. (1991) Ezilenlerin Pedagojisi, Ayrıntı Yayınları)
- Freire, P. , (1982)** Education for Critical Consciousness, New York: Continuum Books.
- Holtland, G. (1999)** Basic Skills in Participatory Extension Planning, Training Manuel, Stoas, Wageningen.
- Holtland, G. (1999)** Basic Skills in Participatory Extension Planning, Trainer's Guide, Stoas, Wageningen
- Institute of Development Studies, (1996)** Introductory PRA Methodology Pack, University of Sussex.
- Institute of Development Studies, (1996)** PRA Tools & Technics Pack, University of Sussex.

- Institute of Development Studies, (1998)** Participatory Approaches and Agriculture Topic Pack, University of Sussex.
- Institute of Development Studies, (1997)** PRA behaviour and Attitudes Topic Pack, University of Sussex.
- Norberg-Hodge, H., Goering, P., Page, J. (2001)** From the Ground Up- Rethinking Industrial Agriculture, Zed Books, London.
- Özkaya, T., Karaturhan, B. ve Boyacı, M. (1998)** Kırsal Kalkınmada Çiftçi Katılımının Önemi Üzerine Bir Araştırma: Halilbeyli Köyü Örneği, Ege Üni. Tarımsal Uygulama ve Araştırma Merkezi, Türkiye Ziraat Odaları Birliği yayını, İzmir.
- Özkaya, T., Karaturhan, B. ve Boyacı, M. (1998)** Katılımcı Kırsal Değerlendirme Yaklaşımının Uygulanmasında Dikkate Alınabilecek Bazı konular, İzmir.
- Özkaya, T., Karaturhan, B., Boyacı, M. (1999)** "A Participatory Rural Appraisal Experience in Turkey" in (ed: J. Kania and M. Drygas) *The Role of Extension Education in a Global World, Proceedings of the 14th ESEE*, Poland, pp. 46-52.